

Paradigma'nın Vitrinindekiler

Hüsamettin Arslan, Epistemik Cemaat
I. Lakatos & A. Musgrave, Bilginin Gelişimi ve Bilginin Gelişimiyle İlgili Teorilerin Eleştirisi
Jacques Ellul, Sözü Düşüşi
Hakkı Hünler, Estetik'in Kısa Tarihi
David West, Kıta Avrupası Felsefesine Giriş
Martin Heidegger, Tekniğe İlişkin Soruşturma
Martin Heidegger, Bilim Üzerine İki Ders
Ahmet Cevizci, Paradigma Felsefe Sözlüğü
Wilhelm Dilthey, Hermeneutik ve Tin Bilimleri
S. Woolgar, Bilim: Bilim İdesi Üzerine Sosyolojik Bir Deneme
Susan Hekman, Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik
Edibe Sözen, Söylem
Anthony Giddens, Tarihsel Materyalizm Çağdaş Eleştirisi
Ahmet Cevizci, Paradigma Felsefe Terimleri Sözlüğü
J. W. Murphy, Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri
Leo Strauss, Politika Felsefesi Nedir?
John Locke, Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler
N. Warburton, Felsefeye Giriş
Atakan Altınörs, Dil Felsefesi Sözlüğü
Veli Urhan, Michel Foucault ve Arkeolojik Çözümleme
B. Magee, Büyük Filozoflar: Platon'dan Wittgenstein'a Batı Felsefesi
Alasdair MacIntyre, Ethik'in Kısa Tarihi
Alasdair MacIntyre, Egzistansiyalizm
O. Pöggeler, B. Alleman, Heidegger Üzerine İki Yazı
J. -G. Rossi, Analitik Felsefe
Ahmet Cevizci(der), Metafizığe Giriş
Christopher Falcon, Foucault ve Sosyal Diyalog
Ahmet Cevizci, Etiğe Giriş
Stephen Toulmin, Kozmopolis
Hüsamettin Arslan(der), Retorik, Hermeneutik ve Sosyal Bilimler
H. Arslan(der), Hermeneutik ve Hümaniter Prolegomena
Arthur Danto, Nietzsche
Ahmet Cevizci (der.), Felsefe Tarihine Giriş
Paul Hühnerfeld, Heidegger
Veli Urhan(der), Foucault ve Bilginin Arkeolojisi
S. Z. Hünler, Spinoza
S. Z. Hünler, Dört Adalı
A. Giddens, Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları
E. K. Suckiel, William James'in Pragmatik Felsefesi
Kasım Küçükalp, Nietzsche ve Postmodernizm
E. Nagel, Her şey Ne Anlama Geliyor?
Melih Başaran, Giyabında, Yerineler
Francis E. Peters, Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü
Lakoff & Johnson, Metaforlar
Robert Hollinger, Postmodernizm ve Sosyal Bilimler
Anthony Giddens, Sosyal Teorinin Temel Problemleri
W. T. Jones, Batı Felsefesi Tarihi/Klasik Düşünce, Cilt I
W. T. Jones, Batı Felsefesi Tarihi/Ortaçağ Düşüncesi, Cilt II
Richard Rorty, Felsefe ve Doğanın Aynası
W. J. Mitchell, İkonoloji/İmaj, Metin ve İdeoloji

Paradigma'nın Gündemindekiler

Hans Georg Gadamer, Hakikat ve Yöntem
Giambattista Vico, Yeni Bilim
Kant, Saf Aklın Eleştirisi
G. Steiner, Babil'den Sonra: Dilin ve Tercümenin Boyutları
Joseph Rouse, Bilgi ve İktidar/Bilimin Politik Felsefesine Doğru
P. Tillich, Ahlak ve Ötesi
M. Sheikh, İslâm Felsefesi Terimleri Sözlüğü
Richard Bernstein, Objektivizmin ve Rölativizmin Ötesinde: Bilim, Hermeneutik ve Praxis
P. L. Berger – T. Luckmann, Gerçekliğin Sosyal İnşası/Bir Bilgi Sosyolojisi Denemesi
K. M. Wheeler, Romantizm, Pragmatizm ve Dökonstrüksiyon
Robert, A. Nisbet, Sosyolojik Gelenek
Hugh J. Silverman, Tekstüalitelere
W. J. Wainwright, Din Felsefesine Giriş
S. Priest, Zihin Felsefesine Giriş
S. Z. Hünler, Spinoza'nın Hayatı
Allan Janik ve Stephen Toulmin, Wittgenstein'in Viyanası
Ü. Tatlıcan, Zaman, Mekân, Toplumsal Değişme

Modern Politik İdeolojiler

Andrew Vincent

Modern Politik İdeolojiler
Andrew Vincent

Kitabın Özgün Adı
Modern Political Ideologies; Blackwell 2003.

Türkçesi
Arzu Tüfekçi

Editör
Hüsamettin Arslan

Bu kitabın Türkçe yayın hakları Paradigma Yayıncılık Ltd. Şti. tarafından Blackwell Publishing Company'den alınmıştır. Bütün yayın hakları mahfuzdur ve **Paradigma Yayıncılık**'a aittir; hiçbir bölümü yayıncının izni olmaksızın fotokopi ve bilgisayar dahil hiçbir elektronik ya da mekanik araçla yeniden üretilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. Basım, Mayıs 2006

Baskı
Bayrak Matbaacılık
Küçük Ayasofya Cad. Yabancı Sok. 2/1 Sultanahmet-İstanbul

ISBN: 975-00245-9-1

Politika Serisi: 1

1. İdeoloji; 2. Liberalizm; 3. Muhafazakârlık; 4. Sosyalizm;
5. Anarşizm; 6. Faşizm; 7. Feminizm; 8. Ekolojizm;
9. Milliyetçilik; 10. Putlar ve Putkırıcılık.

PARADİGMA YAYINCILIK

Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok.
Nuri Tezel Apt. No: 23/2 – 34110
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0 212) 526 81 52
Faks: (0 212) 526 81 52

Modern Politik İdeolojiler

Andrew Vincent

Türkçesi
Arzu TÜFEKÇİ

 Paradigma
İstanbul 2006

Bu tercümeyi aileme ithaf ediyorum.

Arzu Tüfekçi

İçindekiler

	Mütercimın Önsözü	XI
	Önsöz.....	XVII
	İkinci Baskıya Önsöz	XIX
1	İdeolojinin Doğası.....	1
2	Liberalizm	33
3	Muhafazakârlık.....	85
4	Sosyalizm.....	131
5	Anarşizm.....	177
6	Faşizm.....	219

7	Feminizm	271
8	Ekolojizm	329
9	Milliyetçilik	379
10	Putlar ve Putkırıcılık	445
	Bibliyografya	449
	Dizin	485

Mütercimim Önsözü

Elinizdeki kitabın tercümesinde yaşadığım en büyük zorluk, kitabın farklı ideolojileri ve dolayısıyla farklı bir vokabüleri içeren bölümlerden oluşmasıydı. Bu yüzden, her yeni bölümle birlikte çok sayıda yeni kavramla karşılaştım. Hem bir bütün olarak hem de ayrı bölümler halinde okunabilecek bir tercüme ortaya koyabilmek için, kavramlarda bir tutarlılık bulunması gerekiyordu. Umarım, amaçladığımız bu tutarlılığın sağlanması konusunda başarılı olmuşuzdur. Ayrıca, başlangıçta benim de pek âşinâ olmadığı bazı kavramlar için küçük bir sözlük de oluşturmaya çalıştık. Böylece okurların karşılaştıkları bu yabancı kavramların anlamlarını hemen yakalayabilmeleri de mümkün olabilecek.

Elinizdeki kitabın niteliğinden söz etmek gerekirse, onu önemli hale getiren birçok unsur vardır. İlk, görüleceği üzere, farklı ideolojiler hakkında yazılmış önemli sayıda metni içeren çok zengin bir bibliyografyayı içerir. Bu yanı sıra bir başvuru kitabıdır. Türkiye’de, modern politik ideolojilerden herhangi biri üzerine inceleme yapan araştırmacıların, bu kitaba ve bibliyografyasına göz atmadan işe koyulması pek mümkün görünmemektedir. Keza, elinizdeki metin, modern politik ideolojileri içeren ilk Türkçe kitaptır. Bu da, yine onu başvurulması kaçınılmaz bir kitap kılmaktadır.

Bu çalışmanın yayımlanmasında elbette tek teşekkürüm, kapılarımı sosyolojiye yeniden açmamı sağlayan, elinizdeki tercümenin editasyonunu yapan, kitabın her satırında –muhtemelen benden de çok– emeği olan, beni tercümeyle yüreklendiren ve acemice sitemlerimi hoşgören değerli hocam Hüsamettin Arslan'adır. Bana inanasından ve desteğinden dolayı ona karşı minnettarlığımı ifade edebilecek kelime bulamıyorum...

Bursa-2006

*Dünyanın tümüyle bir muamma;
sanki ona temel teşkil eden bir hakikat varmış gibi
çılgınca yorumlama teşebbüslerimizin dehşete
dönüştürdüğü zararsız bir muamma
olduğuna inanmaya başladım.*

Umberto Eco, Foucault Sarkacı

*Benimle tartıřan ve fikirlerimi
onaylamayan ğrencilerime...*

Önsöz

Bu kitap, uzun süredir vermekte olduğum ideoloji konulu derslerimden doğdu. Muhtelif dönemlerdeki öğrencilerim, bilerek ya da bilmeyerek, eleştirel kavrayışları ve mizah anlayışlarıyla saatler süren tartışmaları zenginleştirerek bu kitaba katkıda bulundular. Aslında, eğer ideolojileri incelemek için gerekli ve faydalı bir yetenek varsa, bu, mizah ve belki de 'saçma'yı kavrama yetisidir. Metni son haline getirirken akademisyen arkadaşlarımın ve meslektaşlarımın iyi niyetini, zamanını, sabrını ve uzmanlığını merhametsizce kullandım. Giderek tatsızlaşan bir akademik çevrede, onlara borcumun gerçekten çok büyük olduğunun farkına varıyorum. Özellikle, mükemmel bir yardımcı olan ve zamanını, berrak fikirlerini cömertçe sunan Gino Bedani'ye teşekkür etmek isterim. Okumaları ve bölümler hakkındaki açıklamaları için de Lewis Allan, Robin Attfield, Andrew Belsey, Stefan Berger, David Boucher, Andy Dobson, Mark Donovan, Gracme Duncan, Diana Coole, Sara Delamont, Andrew Edgar, Ian Forbes, Michael George, Bruce Haddock, David Hanley, David Jackson, Roy Jones ve Barry Jones'a teşekkür ederim. Onlar birçok yanlışlıktan kaçınmamı sağladılar ve metni geliştirmeme de yardım ettiler. Eşim Mary, kızlarım Lisa ve Rachael de müsveddeleri düzenleyerek ve indeks çıkararak metne katkıda buldukları için teşekkürü hak ediyorlar. Bu kitabın yapısının ve argümanlarının nihai sorumluluğu tabii ki yalnızca benim.

XVIII *Modern Politik İdeolojiler*

Bu kitap, ideolojiler üzerine bir ders ile birlikte kullanılmak düşüncesiyle tasarlandığı halde, konuya kuşatıcı/bütüncül yaklaşımıyla araştırmacılar açısından ayrıca önemlidir. Bu kitap, ideolojinin doğası hakkında tanıtıcı bazı notlar sunar ve fikirlerin, metinlerin ve düşünürlerin mukayeseli tartışmasına angajedir. Eğer öğrenciler, tartışmaları sırasında adı geçen çalışmaların en azından birkaçını okumaya çalışırlarsa, o zaman bu kitap ideolojileri kavramak için tamamlayıcı bir metin olarak iş görebilir.

Büyük ölçüde ideoloji konulu derslere bağlı olmasına rağmen, bu kitap ayrıca başka birçok argümanı da içeriyor. Bu argümanlar, incelemenin kapsamını genişletiyor ve bizatihi ideolojilerin doğasının biraz daha genel bir yorumunu sunuyor. Bu, *Modern Politik İdeolojilerin* birçok düzeyde okunarak kullanılabilmesini amaçlıyor.

Andrew Vincent
University of Wales, Cardiff

İkinci Baskıya Önsöz

Modern Politik İdeolojiler'in bu ikinci baskısına milliyetçilik konulu bir bölüm ekledim. Kısmen çok yakın bir tarihte kaleme aldığı için, ilk baskıdaki bölümlerde büyük değişiklikler yapmaktan kaçındım ve onları ilk halleriyle bıraktım. Milliyetçilik konulu bölümün yazılmasında, birçok meslektaşına ve kuruma çok şey borçluyum. Öncelikle, Cardiff Wales Üniversitesi'ne ve özellikle kendi bölümümdeki David Hanley ve Barry Jones'a teşekkür etmek isterim. Onlara özellikle de, yarım kalan birkaç projeyi tamamlamak amacıyla kullandığım Avustralya'daki akademik iznime destek sağladıkları için müteşekkirim. İkinci olarak, Geoff Brennan ile Research School of Social Science of the Australian National University'ye yalnızca bir araştırma bursu verdikleri için değil, konukseverlikleri ve bana böyle yüksek donanımlı bir çevre hazırladıkları için de teşekkür etmek istiyorum. Barry Hindess'in başını çektiği araştırma okulundaki yani politika bilimindeki kendi programım bana, uygun ve teşvik edici bir araştırma ve yazma atmosferi sağladı. *Modern Politik İdeolojiler*'in ilk baskısını kontrol ettiği için Elizabeth Short'a, sonsuz yardımları ve mizah anlayışları için siyaset bilimi sekreterleri Christel Cools ve Chirsten Treadwell'e de teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, sohbetleri ve çalışmamı dikkatle okuyarak birçok yanlış yapmaktan kaçınmamı sağladıkları için

XX *Modern Politik İdeolojiler*

Barry Hindess, Duncan Ivison, Ron May, Bob Miller, Richard Mulgan, Gillian O'Loughlin, Peter Self, Barbara Sullivan ve David West'e teşekkür etmek istiyorum. Son olarak, öğle yemeklerimi paylaştığım birkaç arkadaşına; özellikle de aylar süren entelektüel faaliyetlerime şikayet etmeden sabırla katlanan Bob Brown, Knud ve Lisbeth Haakonssen ve Kathy Greene'e minnet borçluyum.

Andrew Vincent
Institute for Advanced studies
Australian National University

İdeolojinin Doğası

Bu ilk bölüm şu üç konuyu ele alıyor: İlk olarak, ideoloji kavramının kısa tarihsel hikâyesi; ikinci olarak, ana hatları çizilen ideoloji kavramını kendi şahsi kullanma biçimim; son olarak da bu kitabın yapısının sinopsisi/özeti.

Bu kitap, ideoloji kavramı hakkında bir kitap değildir. Bu kitap, ideolojiler hakkında bir kitaptır. Ancak bu işe, kısmen bu noktada çok sayıda ihtilaf bulunduğu için, ideoloji kavramı hakkında bir şey söylemeden girişmek neredeyse imkânsızdır. İdeoloji kavramının tarihi nispeten kısa ki yaklaşık olarak iki yüz yaşında, fakat karmaşıktır. Mevcut 'ideolojiler'in çoğu gibi 'ideoloji' kavramı da 1790'ların Fransız Devrimi döneminden kalmadır. Konuyu dağıtmamak ve anlaşılabilirlik amacıyla, bu tarihin analizi, farklı anlayışları doğuran birkaç evreye ayrılarak yapılacaktır. Bu kitaptaki tartışma, 1790'larda Fransız filozofu Antoine Destutt de Tracy'nin kavramı kullanımıyla başlayacak; Marx'ın kavramı 1840'lardaki kullanım tarzı ve onun bu yüzyıldaki 'belirsiz mirası'na geçtikten sonra, terimin 1950'lerin 'ideolojinin sonu' hareketindeki kullanımlarına dönecektir. Son olarak, bu terim hakkındaki daha yeni tartışmalar özetlenecektir.

2 Modern Politik İdeolojiler

İdeoloji terimini 1796-1798 yılları arasında Antoine Destutt de Tracy icat etmiş, Paris'teki Ulusal Enstitü'ye *Mémoire sur la Faculté de Penser* başlığı altında bölümler halinde sunduğu bildirilerde kullanmıştır. Tracy'nin *The Elements of Ideology* [İdeolojinin Temel Esasları] adlı kitabı daha sonra yayımlanmıştır (1800-15). 'İdeoloji' kavramı ile bağlantısı olmasaydı, Tracy'nin şimdi belki de pek bilinmeyen bir şahsiyet olarak kalacağı bir ölçüde doğrudur. Tracy kaynaklı ideoloji kavramının açık tek bir anlamının bulunmaması tuhaftır. Aslında, terimin dört kullanımı birbirinden ayırt edilebilir. Bunların ilki, Tracy'nin yeni bir empirik fikirler bilimini tanımlamayı hedefleyen özgün kullanımı; ikincisi, terimin seküler liberal cumhuriyetçilik biçimine yakınlığın göstergesi olmaya başlaması; üçüncüsü, hem tehlikeli radikalizmi hem de entelektüel ve pratik verimsizliği imâ eden küçük düşürücü bir çağrışım yapmaya başlaması; son olarak ve en önemsizi, genelde 'politik doktrin'i işaret edecek şekilde sınırlı bir alana hapsedilmesi. Bu dört anlayışın tümü 1800-1830 arasında, politik gündemde kalmaya devam etmiştir.

'İdeoloji' kavramı, Grekçe *eidos* ve *logos* terimlerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş yeni bir kavramdı. İdeoloji, 'düşünceler bilimi' olarak tanımlanabilir.¹ Tracy yeni bilime yeni bir terim aramıştır. *Métaphysique* ve *psychologie* terimlerini yetersiz bularak reddetmiştir. Tracy'ye göre 'metafizik' disiplini yanıltıcı ve güvenilirliğini yitirmiş bir bilimdi; keza 'psikoloji' de yanlış ve neredeyse dinî izlenim bırakabilecek bir bilime ya da ruh bilimine imâda bulunuyordu. Tracy, hem kilisenin politikada söz sahibi olmasına son derece karşıydı hem de materyalistti. 1790'lar ve 1800'lerin başından itibaren Tracy, özellikle eğitimin denetlenmesi konusunda Katolik Kilisesi'ne karşı yürütülen şiddetli bir mücadelenin içinde yer almıştı. Bu yüzden, onun bilimini tanımlayacak terim herhangi bir dinî lekeden arınmış olmak zorundaydı. İdeoloji teriminin 'sosyal bilim' (*la science sociale*) teriminin ilk kullanımıyla az çok aynı zamana rastlaması da dikkate değerdir. İdeoloji terimi gibi ikinci terim de, insanın daha fazla mutluluğu ve hayat şartlarının iyileştirilme-

1 Bkz., Kennedy, 'Ideology'; Head, 'Origins of "idéologue" and "idéologie" ve *Ideology and Social Science*.

si amacıyla, sosyal hayata yön veren yasaların akıl vasıtasıyla kavranması ve denetlenmesini öngören Aydınlanma iyimserliğini var sayar.

Birçok Fransız Aydınlanma filozofu (*philosophes*) ve 'Ansiklopedist' düşünür gibi, Tracy de, insanî tecrübe alanının tümünün –daha önce büyük bölümü teolojiye göre ele alınıyordu– artık akıl vasıtasıyla incelenmesi gerektiğine inanıyordu. Düşünceler bilimi, fikirlerin doğal kaynağını araştırmak anlamına geliyordu. Bu bilim, düşüncelerin duyumlardan türemesinin nedenlerinin kesin bilgisine ulaşmayı amaçlıyordu. Doğuştan gelen bilgi reddediliyordu; yani fikirler dönüştürülmüş duyumlardır. Tracy, insan zihninin fizyolojik bir temeli olduğunu göstererek, ideolojiyi zoolojinin bir dalı olarak tanımlamıştır. Aynı aşırı empirist çizgideki Bacon, Descartes, Newton, Lavoisier ve Condillac gibi, Tracy de bu tür analizlerin içeriklerinin bilimsel prosedürlere göre dikkatle listelenerek detaylandırılması gerektiğini ileri sürmüştür. Tracy'nin özellikle takdirini kazanan düşünür Newton'dır. Bir yazarın söylediği gibi 'Tracy'ye göre Newton, daha önceki empirik araştırmanın en büyük sistematizatörü; bütün olguların şimdi ve gelecekte birkaç basit yasanın belirlediği modelleri izlediğini göstermeyi başarabilen adamdı.² Tracy'nin fikirlerin üretilme, ifade edilme, birbirleriyle ilişkilendirilme tarzlarına (kısaca, 'fikirler bilimi'ne) ilişkin incelemesi, bugün empirik psikoloji diye tanımlanabilir. Aslında, bir Tracy araştırmacısı, onun 'insan bilimlerine davranışçı yaklaşımların metodolojik müjdecisi' olduğunu söyler.³ Tracy'ye göre, ideoloji teorilerin teorisiydi (la théorie des théories). İdeoloji, 'fikirlerini' ister istemez kullanan diğer bütün bilimlerin zorunlu olarak önünde gittiği için, bilimlerin kraliçesiydi.

Tracy ve çalışmasına hayranlık duyanlar, böyle bir düşünceler biliminin özellikle eğitime çok büyük bir etkisi olabileceğine inanıyorlardı. Eğer fikirlerin kaynağı anlaşılabilirse, aydınlanmış eğitimde ondan büyük faydalar sağlanabilirdi. Düşünceler bilimi, insanî cehaletin köklerini teşhis edebilirdi. Düşünceler bilimi, potan-

2 Head, *Ideology and Social Science*, s.28.

3 A.g.e., s. 4.

4 Modern Politik İdeolojiler

siyel olarak rasyonel ilerici bir toplumun temeli olacaktı. Tracy ve diğerleri, böylece ideolojinin sosyal, politik ve eğitim amaçlı kullanımlarını şiddetle savundular. 1799-1800 yılları arasında, Cumhuriyet Hükûmeti'nin himayesinde Tracy, Councillor of Public Instruction'a [Kamu Eğitimi Meclis üyeliğine] atandı ve okullara ideolojinin müfredat programlarındaki rolünü vurgulayan genelgeler gönderdi.⁴ Bentham'da olduğu gibi, bir 'yasama bilimi' kurma teşebbüsü daha vardı. Bu amaçları gerçekleştirmeye çalışırken Tracy ve diğer ideoloji savunucuları (idéologues), aydınlanmış bir elite temsili yönetimi vurgulayarak seküler cumhuriyetçi liberalizmle özdeşleştirdiler. Bu anlamıyla ideoloji halkın gözünde 'empirik bir bilim' değil, varlıklı bir liberal entelektüeller grubunun politik doktrinini haline geldi.⁵ Böylece, ideolojinin ikinci bir anlamı yaygınlaştı; ideoloji politik bir doktrinle, çok özel bir formda da olsa, birleşti, özdeşleşti.

İdeoloji teriminin bir başka uzun ömürlü anlamı Tracy ve yandaşlarının politik birliklerinden türemiştir. *İdeologların* ilk saygın üyelerinden biri, Napoleon Bonaparte'tı. Onun *ideologlarla* (ideoloji yanlılarıyla), daha sonra iktidarı ele geçirdiği ve kendi mutlakıyetçi emellerinin peşine düştüğünde, şiddetli ve son derece düşmanca bir ilişkiye girdiği anlaşılıyor. Bonaparte, onlara politik zekâları çok az ya da ebleh koltuk/masabaşı metafizikçileri, sadece zihinleriyle dünyayı değiştirmeyi arzulayan bireyler olarak atıfta bulunmuştur. Bonaparte, 1801 şubatındaki 'Devlet Konsülü'nden önce, onları politik otoriteyi çökertmeye çalışan 'gevezeler' olarak suçlamıştır. Bonaparte aynı zamanda, 1802 Kilise-Devlet Antlaşması'yla güvenilirliğini kurumlaştırır kurumlaştırmaz, *ideologları* açıkça bir 'Ateistler Koleji' olarak da ilân etmiştir. Bu sırada Madame de Stael, Bonaparte'ın 'ideofobi'den (ideoloji korkusu) muzdarip olduğunu söylemiştir.⁶ İdeolojinin bu küçültücü kullanımı –entelektüel verimsizliğe, pratik yeteneksizliğe ve özellikle tehlikeli politik fikirlere işaret eden bu kullanımı– kavrama damgasını vurma-

4 Bkz., Kennedy, 'Ideology', s. 356; Head, *Ideology and Social Science*, ss. 114 vdm.

5 Bkz., Kennedy, 'Ideology', s. 358.

6 Bkz., Stein, 'Beginnings of "Ideology"', s. 169.

ya başladı. Fransa'daki muhafazakâr, eski düzen yanlısı, kraliyetçi çevreler, *Tracy'nin Esasları'nın* 1829'da yeniden yayımlanmasını, 'taht ve mihrabın eski kardeşliği'ni yıkma girişiminin bir parçası olarak suçlayarak, bütün dikkatlerini eleştirel şekilde terimin ikinci anlamındaki *ideologlar'a* çevirdiler.⁷ İdeoloji teriminin pejoratif/aşağılayıcı anlamı bu noktadan sonra filizlenmeye başladı. Eğer ideoloji Tracy, Condillac ve duyumcu ekolün 'fikirler bilimi'nden kısmen ayrılıyorsa ve daha önemlisi, politik bir doktrin (başlangıçta seküler liberal cumhuriyetçilik) ile özdeşleşseydi, bu, eşit ölçüde 'ideoloji' diye tanımlanabilecek başka bir politik doktrini savunan kişiler olarak kraliyetçi eleştirmenleri teşhis etmek üzere atılacak küçük bir adımdan başka bir şey olmayacaktı. Böylece ideoloji, Fransa'da sınırlı bir alanda, 'politik bir doktrin'in muadili bir ideoloji haline geldi. İdeolojinin diğer anlamları bu son görüşle birlikte varlıklarını korudu.

Marx'ın neden ideoloji terimini kullanmayı seçtiği konusundaki belirsizlik devam etmektedir. Marx, ilk yazılarında Tracy'ye iki anlamda imâda bulunmuştur. İlkinde o basit bir tarihsel gözlem olarak, bir düşünürler grubunun, yani *ideologların* varlığından söz eder. Bu grubun çok önemli bir üyesi olarak Tracy ona göre, küçük bir vülger burjuva liberal politik ekonomistidir. *Traité d'économie politique [Ekonomi-Politiğin Eleştirisi]*te, Tracy'nin *Esasları'nın* dördüncü cildine kısa atıflar vardır. İkinci anlamda ideolojii Marx erken dönem eseri *The German Ideology [Alman İdeolojisi]*'nin –ancak öldükten sonra yayımlanabilmiştir– başlığında, dünyayı filozofça 'yorumlayan' fakat değiştirilebilir görmeyenlere (özellikle genç Hegelci gruba) atıfta bulunan daha pejoratif bir kavram olarak kullanır. Genç Hegelciler ile Tracy arasında –hem Tracy hem de genç Hegelciler «düşüncelere» vurgu yapıyorlardı– bazı paralellikler keşfetmişti. Kabaca dile getirmek gerekirse, Tracy'nin düşüncesi 'idealist' felsefenin bazı tezlerini içeriyordu.

Marx, ideoloji teriminin bir fikirler bilimini ifade eden ilk kullanımının açıkça farkındaydı. Ancak, buna çok dikkat harcamadı. İlk başta kullandığı tek anlam Bonaparte'ın pejoratif kullanımıydı.

7 Bkz., Kennedy, 'ideology', s. 362.